

Stadsledningskontoret
Mikael Lagergren
Epost: mikael.lagergren@vasteras.se

Kopia till

Kommunstyrelsen

Remiss - Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig (SOU 2024:65)

Förslag till beslut

Stadsledningskontorets förslag till yttrande daterat den 20 december 2024 antas och överlämnas till Försvarsdepartementet.

Ärendebeskrivning

Försvarsdepartementet har remitterat betänkandet Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig (SOU 2024:65) till Västerås stad för yttrande senast den 17 februari 2025.

Stadsledningskontoret har till kommunstyrelsen lämnat följande förslag till beslut:

Stadsledningskontorets förslag till yttrande daterat den 20 december 2024 antas och överlämnas till Försvarsdepartementet.

Beslutsmotivering

Betänkandet är en reaktion på det ökade säkerhetspolitiska hotet mot Sverige. Bland annat till följd av Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Till följd av detta har behovet av ett mer robust civilt försvar ökat. Förslagen i betänkandet syftar till att stärka kommunernas beredskap för både kriser och krig samt att säkerställa grundläggande samhällsfunktioner. I nu gällande lagstiftning¹ är det delvis otydligt vilket ansvar som åvilar en kommun vid extraordinära händelser och höjd beredskap.

LEH är tillkommen i en tid som präglades av stabilt säkerhetspolitiskt läge. Lagen fokuserar därför främst på fredstida krishantering och ger kommunerna befogenheter att agera vid allvarliga störningar. I dagens förändrade säkerhetspolitiska kontext, med ökade hot från militära konflikter och hybridangrepp, är LEH dock otillräcklig för att hantera situationer som kan uppstå i ett höjt beredskapsläge.

Förslaget i betänkandet är att LEH ersätts av en ny lag, vilket Västerås stad välkomnar.

Den övergripande bilden av förslaget är positiv. Utredningen tittar på hela skalan från kris till krig och eftersträvar att ge kommunerna verktyg att hantera den. Utredaren har därtill förstått det kommunala perspektivet vilket inte kan sägas vara frekvent förekommande i statliga utredningar. Krisen eller kriget kommer alltid att komma till en kommun.

¹ Lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH).

Kommuner ska under fredstida krissituationer och höjd beredskap ha en ändamålsenlig och likvärdig förmåga att fullgöra sina författningsenliga uppgifter och upprätthålla sina samhällsviktiga verksamheter. Förslaget till ny lag ger dock inte någon närmare precisering av vilka uppgifter utredaren menar att kommunerna ska utföra eller vilka verksamheter som anses samhällsviktiga och som kommunerna måste upprätthålla. Inte heller lämnas klara besked i fråga om vilken förmåga (lägsta nivå av förmåga) som en kommun ska besitta. Detta är en brist såväl utifrån aspekten att åligganden mot kommunerna måste ske i lag, men även utifrån aspekten hur mycket det kommer att kosta att höja den kommunala förmågan.

Utredningen har därtill missat några större frågeställningar som enligt Västerås stads mening borde ha varit med:

- De privata aktörerna och hur dessa kan/ska bidra till den kommunala beredskapen.
- Nato-medlemskapets inverkan på behovet av kommunal förmåga.

Säkerhetsskyddsperspektivet kopplat till frågan om kommunernas beredskap och förmåga När kommunerna genom avtal mellan Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) återupptog arbetet med civilt försvar under åren 2018 – 2020 gjordes det i ett lågt tempo. Fokuset låg på några få detaljer. Det var mest dokumentproduktion men en sak som lyftes särskilt var arbetet med säkerhetsskydd. I det nu aktuella betänkandet (knappt 550 sidor) behandlas säkerhetsskyddet över huvud inte alls, vilket i sig också är en stor brist. Ordet säkerhetsskydd förekommer endast två gånger och då som en beskrivning av innehåll i överenskommelsen mellan MSB och SKR.

Säkerhetsskydd är en grundpelare för planering inför höjd beredskap. Kommunerna har ett långtgående krav på sig avseende säkerhetsskyddsavtal, vilket den statliga sidan inte har. Detta komplicerar all planering inför höjd beredskap inom kommunkoncernen och med samverkande aktörer. SKR har lyft detta i en skrivelse till Justitiedepartementet i juni 2021, vari framfördes krav på att kommunerna skulle undantas på samma sätt som statliga myndigheter. Inget undantag finns dock i säkerhetsskyddslagen. Skälet är att lagstiftaren bedömer att kommuner inte klarar detta på samma sätt som den statliga sidan.

Uppbyggnaden av totalförsvaret i kommuner driver på ett ökande behov av säkerhetsskydd, då kommunerna får en allt viktigare roll i att skydda säkerhetskänslig verksamhet och samhällsviktiga funktioner. Säkerhetsskyddslagen och säkerhetsskyddsförordningen ger en tydlig ram för detta arbete, men den växande komplexiteten i totalförvarsplaneringen kräver samtidigt att kommunerna stärker sina resurser och strukturer för säkerhetsskydd. För att möta dessa krav måste arbetet med säkerhetsskydd också finansieras, eftersom det behövs särskilda resurser och investeringar för att bygga upp och upprätthålla en robust säkerhetsförmåga.

- Kommunerna behöver anställa fler medarbetare med särskild kompetens inom säkerhetsskydd för att kunna hantera kraven på säkerhetsanalyser, tillsyn och implementering av skyddsåtgärder. Dessutom krävs särskilda lokaler för att möjliggöra delgivning och hantering av hemliga uppgifter, vilket är en central förmåga för att skydda information mot spioneri och andra säkerhetshot. Utbildning i både sekretess och säkerhetsskydd är

avgörande för att alla medarbetare som hanterar säkerhetskänslig information ska kunna följa gällande lagstiftning och riktlinjer.

- Kommunerna behöver vidare ha förmågan att kommunicera skyddsvärd information, vilket kräver signalskydd. Först med signalskydd går det att säkerställa att känslig information kan överföras på ett säkert sätt, särskilt i samverkan med länsstyrelser, Försvarsmakten och andra totalförvarsaktörer.

Utan dessa investeringar riskerar säkerhetsskyddet att bli otillräckligt, vilket riskerar medföra allvarliga konsekvenser för både kommunens och totalförsvarets förmåga att hantera säkerhetsrelaterade utmaningar.

Genom att integrera säkerhetsskydd i totalförvarsplaneringen och prioritera resurser för kontinuitetsplanering kan kommunerna säkerställa att de står väl rustade för att skydda samhällsviktiga funktioner. Detta ökade fokus på säkerhetsskydd, i kombination med nödvändig finansiering och utbildning, är en förutsättning för att möta de hot och risker som följer med den förändrade säkerhetspolitiska miljön och den växande rollen för kommunerna inom totalförsvaret.

Juridisk bedömning

Kommunstyrelsen är behörig att fatta beslut i enlighet med kommunstyrelsens reglemente och kommunallagen.

Ekonomisk bedömning

Principen i förslaget är att Västerås stad bär eget kostnadsansvar för fredstida kriser och att staten ska finansiera kostnaden för allvarliga² fredstida kriser och höjd beredskap. Det senare bedöms då vara tillkommande uppgifter.

Den kommunala finansieringsprincipen innebär att kommuner inte ska tilldelas nya uppgifter utan att samtidigt få resurser för att finansiera dessa. Detta gäller både för statligt beslutade åtgärder och för förändringar som påverkar kommunernas ansvar. Principen säkerställer att kommunsektorn kan utföra sina uppgifter utan att behöva höja skatter eller omfördela resurser från andra verksamheter.

I betänkandet betonas vikten av att finansieringsprincipen upprätthålls vid nya krav som införs, såsom förstärkta åtgärder för civilt försvar och fredstida krisberedskap. Staten förväntas ersätta kommunerna för deras kostnader för nya och mer ambitiösa uppgifter, medan kommunerna själva ska finansiera uppgifter som redan ligger inom deras befintliga ansvar.

Det är dock långt ifrån klarlagt var gränsen går mellan kommunernas ansvar och statens ansvar. Redan detta medför att lagförslaget riskerar att inte bli fullt ut finansierat vilket påtalas i remissvaret.

Betänkandet tydliggör inte i någon del att uppbyggnaden av kommunernas totalförsvarsförmåga och planering för höjd beredskap är den drivande och dimensionerande faktorn för säkerhetsskyddsarbetet. Genom frånvaron av detta undviks även finansieringen av säkerhetsskydd.

² I betänkandet föreslås rekvisitet "kvalificerade". Västerås stad föreslår istället att ordet "allvarliga används".

Hållbarhets- och näringslivsbedömning

Betänkandet om kommuners och regioners beredskap för frestida krissituationer och höjd beredskap (LKRB) har konsekvenser för hållbar utveckling ur olika perspektiv:

Socialt perspektiv:

- Stärker skyddet för människors liv och hälsa genom krav på robusta samhällsfunktioner.
- Underlättar hjälp till utsatta grupper, som äldre och barn, vid kris och krig.

Ekologiskt perspektiv:

- Fokus på att minimera miljöskador vid kriser, exempelvis vid översvämningar eller skogsbränder.

Näringslivsperspektiv:

- Kommuner och regioner ska inkludera privata aktörer i sin beredskapsplanering för kontinuitet i samhällsviktiga tjänster.

Barnrättsperspektiv:

- Särskilt skydd för barn genom samlingsplatser, skolmat och säkerhet vid utrymningar.

Mål inom Agenda 2030 som berörs:

Mål 3: God hälsa och välbefinnande - Krishantering och beredskap omfattar sjukvård och hälsorelaterade insatser vid frestida kriser och höjd beredskap.

Mål 6: Rent vatten och sanitet för alla - Tillgång till rent vatten och sanitet är centralt i beredskapsplaneringen för extrema förhållanden, som naturkatastrofer och väpnade konflikter.

Mål 11: Hållbara städer och samhällen - Planering och förberedelser för att skydda samhällsviktiga funktioner och invånare i städer och regioner under krissituationer stöder målet att göra städer säkra och motståndskraftiga.

Mål 13: Bekämpa klimatförändringarna - Hanteringen av naturkatastrofer, som ofta förvärras av klimatförändringar, är en del av krisberedskapen.

Mål 16: Fredliga och inkluderande samhällen - Det rättsliga ramverket och samordning mellan olika aktörer för att skydda invånarna bidrar till fredliga samhällen.

Helene Öhrling
Stadsdirektör

Mikael Lagergren
Säkerhetsdirektör